

ADA MƏKTƏBİNİN FƏNN İXTİSASLAŞMASINA BAXIŞI: ALTERNATİV MODEL

HƏSƏN HÜSEYNLİ

Fizika-riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru, ADA Məktəbinin fizika müəllimi.
E-mail: hyhuseynli@ada.edu.az | <https://orcid.org/0009-0007-1663-412X>

Məqaləyə istinad:

Hüseynli H. (2025). ADA Məktəbinin fənn ixtisaslaşmasına baxışı: alternativ model. *Azərbaycan məktəbi*. № 4 (713), səh. 105–112

DOI:

10.30546/32898065.2025.4.9052

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 09.09.2025
Qəbul edilib: 20.10.2025

ANNOTASIYA

Məqalədə ADA Məktəbində tətbiq edilən alternativ fənn ixtisaslaşması modeli təqdim olunur. Bu modelin əsas xüsusiyyəti şagirdyönlü, çevik və layihə əsaslı təhsilə əsaslanmasıdır. Müəllif mövcud təcrübəyə tənqidi yanaşaraq, beynəlxalq nümunələrlə müqayisələr aparır və ADA Məktəbi nümunəsində lokal kontekstə uyğunlaşdırılmış yanaşmanın imkanlarını təhlil edir. Məqalədə müəllimlərin baxışlarını əhatə edən sorğunun nəticələri də yer alır və nəticə olaraq ümummilli təhsil sistemində tətbiq oluna biləcək tövsiyələr irəli sürülür.

Açar sözlər: Fənn ixtisaslaşması, şagirdyönlü təhsil, layihə əsaslı öyrənmə, kurikulum, müəllim hazırlığı.

A PERSPECTIVE ON SUBJECT SPECIALIZATION AT ADA SCHOOL: AN ALTERNATIVE MODEL

HASAN HUSEYNLI

Doctor of Philosophy in Physics and Mathematics,
Physics Instructor, ADA School. E-mail: hyhuseynli@ada.edu.az
<https://orcid.org/0009-0007-1663-412X>

To cite this article:

Huseynli H. (2025). A Perspective on Subject Specialization at ADA School: An Alternative Model. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 713, Issue IV, pp. 105–112

DOI:

10.30546/32898065.2025.4.9052

Article history

Received: 09.09.2025

Accepted: 20.10.2025

ABSTRACT

This article presents an alternative model of subject specialization implemented at ADA School. The distinctive feature of this model lies in its foundation on a student-centered, flexible, and project-based learning approach. The author adopts a critical stance toward existing practices, compares them with international examples, and analyzes the potential of a locally adapted approach within the context of ADA School. The article also presents the results of a survey reflecting teachers' perspectives and, in conclusion, offers recommendations that could be applied to the national education system.

Keywords: Subject specialization, student-centered education, project-based learning, curriculum, teacher training.

Giriş

Son onilliklərdə dünya miqyasında ümumi təhsilin təşkili və məzmunu sahəsində mühüm dəyişikliklər baş verir. Bu dəyişikliklərin mərkəzində təhsilin daha çevik, şagirdyönlü və praktikyönlü (biliyin real həyatda tətbiqinə yönəlmiş) olması prinsipləri dayanır. Bu kontekstdə fənn ixtisaslaşması, xüsusilə də yuxarı siniflərdə (IX–XI siniflər) tədris olunan fənlərin seçimi və onların strukturlaşdırılması təhsilin təşkilinin əsas elementlərindən birinə çevrilir.

Azərbaycan təhsil sistemində də bu sahədə bir sıra addımlar atılıb. Mövcud təhsil proqramlarının (kurikulumların) tətbiqindən sonra tam orta təhsildə daha çox integrativ və çevik modellərə keçid planlaşdırılsa da, realıqda bir çox məktəblərdə təhsilin təşkili hələ də ənənəvi, sərt və fənn əsaslı modelə əsaslanır. Bu isə həm şagirdlərin maraq və meyllərinin nəzərə alınmasına, həm də müəllimlərin tədris fəaliyyətində innovativ yanaşmalara yer verməsinə əngəl törədir.

Hazırda ölkəmizin bir çox ümumtəhsil məktəblərində, xüsusilə də dövlət məktəblərində ixtisaslaşma dedikdə, əsasən, fənlərin paralel və məcburi şəkildə tədrisi nəzərdə tutulur. Məsələn, yuxarı sinif şagirdləri humanitar və ya təbiət istiqamətinə maraq göstərsələr də, tədris planına görə bütün əsas fənləri eyni dərəcədə öyrənməyə məcbur qalırlar. Elm və Təhsil Nazirliyinin 2022-ci il üçün təsdiq etdiyi tədris planlarında da bütün 10–11-ci siniflər üçün eyni sayda məcburi fənlərin qalması bu vəziyyəti təsdiqləyir. Bu isə şagirdin maraq və qabiliyyətlərinə uyğunlaşdırılmış təhsil imkanlarını məhdudlaşdırır.

Halbuki dünya təcrübəsində bu sahədə fərqli modellər mövcuddur. Məsələn, Finlandiyada şagirdlər yuxarı siniflərdə dərslərinin əhəmiyyətli hissəsini öz maraqlarına uyğun modullar şəklində seçirlər. Estoniyada ümumi təhsil proqramları çevik planlaşdırma və məktəbin öz resurslarına uyğun kurslar təklif etmək azadlığı ilə müşayiət olunur. İsveçdə kurikulum şagirdə fərdi öyrənmə trayektoriyası qurmağa imkan verir və seçmə fənlər geniş şəkildə tətbiq

olunur. Niderlandda isə 10-cu sinifdən etibarən texniki, tətbiqi və akademik istiqamətlər arasında seçim edilir və məktəblərə bu istiqamətləri inkişaf etdirmək üçün muxtariyyət verilir. Bu ölkələrdə tətbiq olunan modul əsaslı dərslər cədvəlləri və çevik fənn seçimi sistemi şagirdin maraq və qabiliyyətlərinə uyğun fərdiləşdirilmiş təhsil imkanları yaradır (Sahlberg, 2011; OECD, 2020).

Bu məqalədə Azərbaycanın qabaqcıl təhsil müəssisələrindən biri olan **ADA Məktəbində tətbiq olunan alternativ fənn ixtisaslaşması modeli nəzərdən keçirilir**. Modelin əsas prinsipləri, bu prinsiplərin tətbiqi təcrübəsindən çıxarılan nəticələr və bu nəticələrin digər məktəblər üçün mümkün tətbiq ssenariləri təhlil olunur. Məqalənin məqsədi bu model əsasında Azərbaycan məktəblərində çevik və şagirdyönlü ixtisaslaşma mexanizminin necə qurula biləcəyinə dair elmi və praktiki əsaslandırma təqdim etməkdir.

Problemin qoyuluşu və mövcud praktikaya tənqidi baxış

Azərbaycan təhsil sistemində fənn ixtisaslaşması ilə bağlı yanaşmalar uzun müddət, əsasən, mərkəzləşdirilən və standartlaşdırılan forma alıb. İxtisaslaşma dedikdə, adətən, yuxarı siniflərdə (IX–XI) təbiət və texniki fənlərə (riyaziyyat, fizika, kimya, biologiya) və ya humanitar fənlərə (ədəbiyyat, tarix, coğrafiya və s.) dair tədris planlarının tərtib olunması nəzərdə tutulur. Bu zaman siniflərin profiləşdirilməsi məktəbin imkanlarından, müəllim heyətinin tərkibindən və bir çox hallarda inzibati qərarlardan asılı olur. Şagirdin marağı və gələcək planları isə ya əhəmiyyətli dərəcədə nəzərə alınmır, ya da yalnız formal şəkildə qeyd edilir.

Fənn ixtisaslaşmasının məqsədi şagirdin dərinləşdirilmiş bilik və bacarıq qazanması olsa da, bizdə mövcud olan təhsil sisteminin bu məqsədə tam uyğun gəlmədiyi müşahidə olunur. Təhsil sistemində tətbiq olunan hazırkı model, əslində, sovet dövründən qalma “sabit dərslər yükü” və “kadr potensialı əsasında sinif yığılması” prinsiplərinin davamıdır (Həsənov, 2022).

Bu isə fənn seçiminin şagirdin deyil, sistemin rahatlığı üçün tənzimlənməsi ilə nəticələnir.

2020-ci ildən sonra “təmayüllü sinif” yanaşması bəzi məktəblərdə tətbiq olunsada, bu yanaşma da ciddi məhdudiyyətlərlə qarşılaşır. Məsələn, bir çox rayon və kənd məktəblərində yalnız bir təmayül seçilir və bütün şagirdlər o istiqamətə yönləndirilir. Nəticədə, fənn ixtisaslaşması şagirdin seçiminə əsalanan mütərəqqi addıma deyil, inzibati zərurətə çevrilir. Eyni zamanda, fənlərarası əlaqələrin qurulması, layihələndirmə və real həyatda tətbiq baxımından əhəmiyyətli sayılacaq məzmun inteqrasiyası çox zaman ya nəzərdə tutulmur, ya da formal olaraq həyata keçirilir (ARTİ, 2020).

ADA Məktəbi Azərbaycanda bu cərcivənin hüdudlarından kənarda fəaliyyət göstərə bilən azsaylı təhsil müəssisələrindəndir. Burada ixtisaslaşma (fənn seçimi), məhdud miqyasda baş versə də və yalnız XI sinifdə tətbiq edilsə də, məhz şagirdin maraqlarına uyğun qurulur. Bundan başqa, məktəbin müəllimləri yalnız konkret fənlərin tədrisi ilə məhdudlaşmır, həm də müxtəlif fənlər arasında məzmun əlaqəsi yaradaraq inteqrativ mövzular əsasında fəaliyyət göstərə bilirlər. Məsələn, “iqlim dəyişikliyi” mövzusu ətrafında biologiya müəllimi ekoloji təsirləri, coğrafiya müəllimi iqlim qurşaqlarındakı dəyişiklikləri, riyaziyyat müəllimi isə temperatur göstəricilərinin statistik təhlilini birgə layihə cərcivəsində işləyir. Bu cür yanaşma həm şagirdin düşünmə çevikliyini artırır, həm də fənlərarası əlaqəni real həyat kontekstində qurmağa şərait yaradır. Bu isə həm şagirdlərin motivasiyasına, həm də fənlərarası əlaqələrin qurulmasına pozitiv təsir edir.

Beynəlxalq təcrübədə şagirdyönlü yanaşmalar və ixtisaslaşma modelləri

Fənn ixtisaslaşması və şagirdyönlü təhsil modelləri dünyanın bir sıra qabaqcıl ölkələrinin orta məktəb təcrübəsində mərkəzi yer tutur. ADA Məktəbində tətbiq olunan yanaşma da bu global meyillərlə məntiq baxımından səsleşir, lakin yerli kontekstə uyğunlaşdırılmış formada həyata keçirilir. Bu baxımdan, məsələni ADA

Məktəbi cərcivəsindən kənara çıxaraq, deyə bilərik ki, ümumiyyətlə, Azərbaycan məktəblərində ixtisaslaşma anlayışının təkrar dəyərləndirilməsinə ehtiyac vardır. Bu anlayışın şagirdin inkişafını əsas götürən, çevik, mərhələli və çoxvariantlı modellə əvəzlənməsi daha məqsədəuyğun görünür.

Beynəlxalq təcrübədə fənn ixtisaslaşması və fənn seçimi, eləcə də bu yanaşmaya uyğunlaşdırılmış müəllim hazırlığı daha çox “şagirdyönlü” (learner-centered) modellərə əsaslanır (OECD, 2020; Sahlberg, 2011). Bu modellərdə əsas məqsəd şagirdin fərdi maraqları, öyrənmə üslubu və gələcək planları nəzərə alınaraq ona daha çevik və məqsədyönlü təhsilə imkanları təqdim etməkdir.

Müəllim hazırlığı sahəsində Estoniya maraqlı təcrübəyə malikdir. Burada müəllimlik proqramları əsas ixtisas fənləri (60 kredit), pedaqoji fənlər (30 kredit) və məktəb təcrübəsi (15 kredit) olmaqla strukturlaşdırılıb. Bu yanaşma nəzəri və praktiki hazırlığın balansına yönəlib və gələcək müəllimin həm ixtisas bilikləri, həm pedaqoji bacarıqları, həm də praktik peşə vərdişləri üzrə sistemli şəkildə yetişdirilməsini təmin edir.

Digər tərəfdən, Finlandiya ümumi təhsil səviyyəsində şagirdlərin fərdi maraqlarını və meyillərini nəzərə alan struktur qurmağa çalışır. Məsələn, şagirdlərin ən azı 30%-ə qədər dərsləri sərbəst seçmək imkanına malik olması, təhsilin fərdiləşdirilməsi və fənn diferensiasiyası baxımından əhəmiyyətli nümunə kimi qiymətləndirilir. Bu yanaşma şagirdin təhsilə motivasiyasını artırmaqla yanaşı, onun gələcək karyera seçiminə də müsbət təsir göstərir.

İsveçdə isə məktəblər şagirdlərə fərdi təhsil planı hazırlamaqda dəstək olur və bu planlar onların seçdiyi fənlər, karyera maraqları və öyrənmə ehtiyaclarına uyğun tərtib edilir. Həmçinin şagirdlər öz təhsil trayektoriyalarını mütəmadi olaraq müəllim və məsləhətçi ilə birlikdə yenidən qiymətləndirə bilirlər.

Göründüyü kimi, bu Skandinaviya ölkələrində fənn seçiminin əsasını şagirdin maraqları, gələcək planları və bacarıq səviyyəsi təşkil edir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu sistemlərdə layihə

əsaslı öyrənmə, integrativ təlim blokları və təlimin fərdiləşdirilməsi də mühüm prinsiplər kimi tətbiq olunur (OECD, 2020).

Niderland modelində məktəblərə geniş muxtariyyət verilməklə yanaşı, şagirdlər 10-cu sinifdən sonra təhsil trayektoriyalarını texniki, tətbiqi və ya akademik istiqamətlərdə seçirlər. Bu zaman həm məktəblərin imkanları, həm də şagirdlərin seçim azadlığı balanslaşdırılmış şəkildə nəzərə alınır.

İngiltərədə "Key Stage 4" səviyyəsində (14-16 yaş) şagirdlər "core" (əsas) və "optional" (seçmə) fənlər arasında seçim edir və bu sistem GCSE qiymətləndirməsi (General Certificate of Secondary Education – ümumi orta təhsilin sonunda verilən dövlət qiymətləndirmə imtahanı) ilə tamamlanır. Bu mərhələdə şagirdlər müəyyən əsas fənləri (məsələn, ingilis dili, riyaziyyat, təbiət elmləri) məcburi şəkildə oxuyur, eyni zamanda onların maraq dairəsinə uyğun 3-4 seçmə fənn müəyyənləşdirilir. Beləliklə, sistem həm seçim azadlığını təmin edir, həm də nəticə əsaslı qiymətləndirmə ilə bu seçimin məsuliyyətini şagirdin üzərinə qoyur. Yəni şagird seçdiyi fənnin nəticəsinə görə qiymətləndirilir və bu onun gələcək təhsil və karyera istiqamətinə bilavasitə təsir göstərir.

Bütün bu təcrübələr göstərir ki, fənn ixtisaslaşması və şagird seçiminin uğurlu tətbiqi üçün yalnız kurikulumda dəyişiklik etmək yetərli deyildir. Bu sahədə uğur əldə etmək üçün müəllim hazırlığı, məktəb resursları və idarəetmə çevikliyi də vacib şərtlərdir.

ADA Məktəbinin yavaşması bu sistemlərin əsas prinsiplərini – şagirdyönlü yanaşma, fənn integrasiyası, layihə əsaslı öyrənmə və müəllimin müstəqil qərarvermə imkanını – yerli təhsil mühitinə uyğunlaşdıraraq tətbiq edir. Ən vacib fərqləndirici cəhət isə ondan ibarətdir ki, burada həm məktəb daxilində tədris proseslərinə tez və səmərəli şəkildə uyğunlaşmaq bacarığı (daxili sistem çevikliyi), həm də tədris planlarının yuxarı instansiyaların əvəzinə məktəb səviyyəsində pedaqoji qərarlarla formalaşması (mərkəzsiz planlaşdırma) təmin olunur.

Hazırda ADA Məktəbində intensiv şəkildə tətbiq olunan bu yanaşmanın daha da uğurlu

olması üçün beynəlxalq modellərdən – xüsusilə də Skandinaviya ölkələrinin təcrübəsindən – bəzi mexanizmlərin də tətbiqi diqqətdə saxlanılır:

- ***Qiymətləndirmədə bacarıq əsaslı yanaşma.*** Finlandiyada şagirdlərin tənqidi düşüncə, əməkdaşlıq və problemlərin həlli kimi bacarıqları rubrikalarla ölçülür və bu, summativ qiymətləndirmənin əsas alternatividir.

- ***Şagird portfolioları ilə izləmə mexanizmi.*** İsveçdə hər bir şagirdin fərdi inkişafı "portfoliolar" vasitəsilə sənədləşdirilir və bu sənədlər şagirdin seçdiyi fənlər üzrə bilik və bacarıqlarının inkişafını izləmək üçün əsas vasitə hesab olunur.

- ***Müəllimlər üçün peşəkar inkişaf modullarının təkmilləşdirilməsi.*** Estoniyada müəllimlərin ixtisasartırma təlimləri modul şəklində təşkil olunur və bu modullar məktəbin konkret inkişaf planına uyğun olaraq fərdiləşdirilə bilər. Bu sistem müəllimlərin yalnız fənn üzrə deyil, həm də layihə əsaslı öyrənmə, rəqəmsal alətlər və inklüziv tədris sahəsində də gücləndirilməsini təmin edir.

ADA Məktəbinin alternativ modeli: məzmun, tətbiq və üstünlüklər

ADA Məktəbinin fənn ixtisaslaşması üzrə alternativ modeli üç əsas prinsipə əsaslanır:

1. *Şagirdyönlü seçim və çeviklik,*
2. *Müəllim və məsləhətçi dəstəyi ilə fərdi istiqamətlənmə,*
3. *Fənlərarası integrasiya və real həyatla əlaqələndirmə.*

Modelin məzmunu və tətbiq mexanizmi

Modelə görə 11-ci sinif şagirdləri öz maraq və qabiliyyətlərinə uyğun istiqamət seçirlər. Bu seçimlər şərti olaraq bir neçə humanitar elm və təbiət elmləri daxilində edilir. Şagird üç humanitar fəndən ikisini (Azərbaycan tarixi + Dünya tarixi və ya Azərbaycan tarixi + Coğrafiya), həmçinin üç təbiət elmindən ikisini (Fizika+ Kimya, Fizika+ Biologiya və ya Kimya+ Biologiya) seçə bilər. Beləliklə, bu "balanslı seçim" prinsipi hər bir şagirdə həm ixtisaslaşma, həm də ümumi inkişaf imkanı yaradır.

Fənn seçimi prosesi pedaqoji və psixoloji dəstək mexanizmləri ilə müşayiət olunur. Akademik məsləhətçilər və müəllimlər şagirdlərə onların əvvəlki nailiyyətləri, maraq sahələri və gələcək planları əsasında tövsiyələr verir. Məktəb rəhbərliyi və müəllim komandası fənn yükünü bu seçimlərə uyğun tənzimləyir. Bu prosesdə ADA Məktəbinin idarəetmə strukturu çevik planlaşdırma və resurs bölgüsü modeli ilə işləyir.

ADA Məktəbinin alternativ modelinin əsas üstünlüyü ondadır ki, o, şagirdin müstəqil qərarvermə bacarığını, tədqiqat marağını və öyrənməyə motivasiyasını artırır və inkişaf etdirir. Bu yanaşma sayəsində:

- *Şagirdlər fənləri sadəcə öyrənmir, həm də niyə öyrəndiklərini dərk edirlər.*
- *Müəllimlər fənni ayrıca məqsəd kimi deyil, şagirdin akademik və şəxsi inkişafına vasitə kimi təqdim edirlər.*
- *Tədris prosesi real həyat bacarıqları, analitik və kommunikativ qabiliyyətlərin formalaşması ilə nəticələnir.*
- *Universitet mərhələsinə keçid daha məqsədyönlü və psixoloji baxımdan hazırlıqlı olur.*

ADA Məktəbində tətbiq edilən model müasir beynəlxalq təcrübə – “pathway-based learning” (fərdi təhsil yolu ilə öyrənmə), “student-centered curriculum” (şagirdyönlü öyrənmə) və “interdisciplinary specialization” (fənlərarası ixtisaslaşma) yanaşmaları ilə səsleşir.

Azərbaycan məktəbləri üçün bu modelin praktik əhəmiyyəti ondadır ki, o, milli kurikulum çərçivəsində şagirdin seçim və maraq azadlığını qorumaqla keyfiyyətli ixtisaslaşma mexanizmi təqdim edir.

Beləliklə, ADA Məktəbinin alternativ modeli fənn ixtisaslaşmasını formal strukturdan çıxararaq, şəxsiyyətyönlü, çevik və dəyərlərə əsaslanan öyrənmə mühiti yaradır. Bu, həm tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, həm də ümumi təhsil sistemində innovativ nümunə kimi təsir göstərir.

ADA Məktəbi müəllimlərinin fənn ixtisaslaşmasına münasibəti

ADA Məktəbinin fəaliyyət göstərdiyi müddət ərzində fənn ixtisaslaşması ilə bağlı müəllimlər arasında yanaşmalar müxtəlif olub. Məktəbin ilkin proqram sənədlərində müəyyən edilmiş tədris missiyasına əsasən həm 10-cu, həm də 11-ci siniflərdə bütün fənlərin eyni kurikulum əsasında tədrisi nəzərdə tutulurdu. Lakin bu yanaşma müəllim heyəti tərəfindən birmənalı qarşılanmayıb. Elə ilk illərdən etibarən bu modelə tam dəstək verən müəllimlərlə yanaşı, ona skeptik yanaşan, hətta açıq şəkildə əleyhinə çıxanlar da olub.

Tədrisin təşkili ilə bağlı aparılan müzakirələr, daxili qiymətləndirmə və pedaqoji analizlər nəticəsində bu məsələyə münasibət zamanla dəyişib və təkmilləşib. Hazırda tətbiq olunan fənn ixtisaslaşması modeli bu prosesin davamlı inkişafı formalaşmış nəticəsidir.

Prosesin bu cür dinamik xarakterini nəzərə alaraq, cari tədris ili ərəfəsində müəllimlərin mövcud ixtisaslaşma modelinə münasibətini daha obyektiv qiymətləndirmək məqsədilə onlayn formatda təşkil olunan anonim sorğunu 25 müəllim cavablandırılıb.

Sorğunun nəticələri göstərir ki, müəllimlərin əksəriyyəti tətbiq olunan fənn ixtisaslaşmasını ümumilikdə müsbət qiymətləndirir, bununla belə onun daha da təkmilləşdirilməsinə ehtiyac olduğunu vurğulayırlar.

Sorğuda yer alan bəzi açar suallar üzrə statistik nəticələr burada təqdim olunur:

- *“11-ci sinifdən fənn ixtisaslaşmasına başlanmasını təqdir edirsinizmi?”* — 84% bu yanaşmanı müsbət qiymətləndirib.
- *“Fənn seçimi zamanı şagirdlərə kifayət qədər məsləhət və məlumat verilmirmi?”* — 76% “bəli” cavabını verib.
- *“Yeni model şagird motivasiyasına müsbət təsir edir”* fikri ilə 88% razı olub.

Göründüyü kimi, müəllimlərin əksəriyyəti ADA Məktəbinin fənn ixtisaslaşması modelini təqdir edir və bu yanaşmanın davamlı inkişaf potensialına malik olduğunu düşünürlər.

Nəticə və tövsiyələr

Məqalədə təhlil edilən ADA Məktəbinin fənn ixtisaslaşması modeli göstərir ki, şagirdin maraq və bacarıqlarına, müəllim təşəbbüskarlığına və məktəbin daxili çevikliyinə əsaslanan yanaşma ənənəvi fənyönlü modellərlə müqayisədə fərdiləşdirilmiş və məqsədəuyğun təhsil yolunu təmin edir. Məktəbin daxili müşahidə və təhlil nəticələrinə görə, bu model şagirdlərin seçmə fənlərdə iştirakı, layihə və tədqiqat fəaliyyətlərində motivasiyasını artırır, həmçinin akademik və peşə istiqamətlərinə dair seçim bacarıqlarını gücləndirir.

Bu yanaşmanın üstünlükləri aşağıdakı kimi konkretləşdirilə bilər:

1. Şagirdyönlü təhsil yolu:

- Fərdi maraqlar və qabiliyyətlər əsasında fənn seçimləri şagirdin təhsil yolunu fərdiləşdirir.
- Təcrübə göstərir ki, şagirdlərin seçdiyi fənlər üzrə motivasiyası yüksək olur.

2. Müəllim təşəbbüskarlığı və çevik idarəetmə:

- Müəllimlər yalnız fənnin tədrisi ilə kifayətlənmir, həm də şagirdin fərdi inkişafına dəstək verirlər.
- Məktəbin çevik daxili strukturu fənn yükünü və resurs bölgüsünü şagirdlərin seçimlərinə uyğun tənzimləməyə imkan verir.

3. Fənlərarası integrasiya və elmi əsaslandırma:

- Model "fənlərarası ixtisaslaşma" və "fərdi təhsil yolu ilə öyrənmə" prinsiplərinə uyğundur, yəni şagirdlər fərqli fənləri əlaqələndirərək öyrənir və praktiki bacarıqlarını artırırlar.
- Model "Şagirdyönlü təhsil" prinsipləri əsasında hazırlanıb, bu isə beynəlxalq təcrübədə də müsbət nəticələr göstərən yanaşmadır (məsələn, ABŞ-də *personalized learning*, İngiltərədə *Key Stage 4* modelləri).

4. Gələcək təhsil və karyera planlarına uyğunluq:

- Şagirdlər seçdiyi fənlər vasitəsilə həm ali təhsil mərhələsinə, həm də karyera istiqamətlərinə daha hazırlıqlı olurlar.
- Model şagirdlərin təhsil yolunu yalnız akademik nəticələrlə deyil, maraq, qabiliyyət və motivasiya ilə formalaşdırır.

Təvsiyələr:

- Digər ümumtəhsil məktəbləri üçün ADA Məktəbinin modelinin mərhələli tətbiqi tövsiyə olunur. Bunun üçün əvvəlcə seçmə fənlərin sayı və imkanları artırılmalı, sonra isə müəllim dəstəyi və layihə fəaliyyətləri sistemləşdirilməlidir.
- Məktəbdaxili müntəzəm müşahidə və təhlil mexanizmi yaradılsa, şagirdlərin motivasiya və nəticələrinə əsaslanaraq, müvafiq modeli təkmilləşdirmək olar.

- Beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq, fənlərarası ixtisaslaşma və fərdi təhsil trayektoriyası prinsipləri yerli şəraitə uyğunlaşdırılmaqla digər məktəblərdə də tətbiq oluna bilər.

- Məktəblərin və pedaqoji heyətin şagirdyönlü kurikulumu mənimsəməsi və metodik dəstək vasitələri ilə müəllim təşəbbüskarlığının təşviqi faydalı ola bilər.

Təhlil və sorğu nəticələri aşağıdakı əsas nəticələri ortaya qoyur:

- ADA Məktəbində tətbiq olunan fənn ixtisaslaşması modeli müəllimlər tərəfindən ümumən müsbət qarşılanır və davamlı inkişaf potensialına malik hesab olunur;
- Şagirdlərə seçim imkanı yaradılması onların öyrənməyə motivasiyasını və məsuliyyət hissini artırır;
- Layihə əsaslı və integrativ təlim yanaşmaları müəllimlər arasında əməkdaşlığı və peşəkar inkişafı stimullaşdırır.

ADA Məktəbində tətbiq olunan modelin nəticələri və beynəlxalq təcrübə əsasında Azərbaycanada fənn ixtisaslaşmasının təkmilləşdirilməsinə dair aşağıdakı tövsiyələri təqdim etmək olar:

1. Fənn seçimi və təmayülləşmənin milli kurikulum çərçivəsində daha çevik və şagirdyönlü modellərlə integrasiya olunması;
2. Şagird trayektoriyalarının portfoliolar və fərdi akademik məsləhət mexanizmləri ilə izlənməsi;
3. Müəllimlər üçün ixtisaslaşma və layihəyönlü öyrənməni təşviq edən peşəkar inkişaf proqramlarının hazırlanması;
4. Fənlərarası integrasiyanın məktəb səviyyəsində təşviq olunması və təşəbbüskar müəllimlərin fəaliyyətinin stimullaşdırılması;

5. ADA Məktəbi modelinə uyğun pilot proqramların müxtəlif məktəb kontekstlərində tətbiq olunaraq müqayisəli şəkildə öyrənilməsi.

Bu tövsiyələrin həyata keçirilməsi Azərbaycanın təhsil sistemində fənn ixtisaslaşmasının daha funksional, şagirdyönlü və nəticəyönlü şəkildə qurulmasına xidmət edə bilər.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- ¹ ARTİ. (2020). Təmayüllü siniflərin təşkili və idarə olunması üzrə metodik vəsait. Bakı: ARTİ nəşriyyatı.
- ² Həsənov, R. (2022). Kurikulum islahatlarının təhlili və gələcək perspektivlər. Azərbaycan Təhsili, 4(2), 34–42.
- ³ OECD. (2020). Curriculum Overload: A Way Forward. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/59b8f5ca-en>
- ⁴ Sahlberg, P. (2011). Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? Teachers College Press.